

BUGUN KUN BOSHLANG'ICH TALIM O'QUVCHILARIGA SALBIY TA'SIR KO'RSATUVCHI IJTIMOYIY TARMOQLAR

Qayumova Lola Najmiddin qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Maktabgacha va Boshlang'ich ta'lim fakulteti

Boshlang'ich ta'lim yonalishi talabasi

qayumovalola607@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20768985>

ARTICLE INFO

Received: 1st June 2026

Accepted: 5th June 2026

Published: 20th June 2026

KEYWORDS

boshlang'ich ta'lim, o'quvchi, ijtimoiy tarmoqlar, internet, raqamli texnologiyalar, internetga qaramlik

ABSTRACT

Bugungi kunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida ijtimoiy tarmoqlar inson hayotining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim yoshidagi o'quvchilarning internet va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish darajasi sezilarli ravishda oshmoqda. Mazkur maqolada ijtimoiy tarmoqlarning boshlang'ich sinf o'quvchilarining intellektual, psixologik, ma'naviy va jismoniy rivojlanishiga ko'rsatadigan salbiy ta'sirlari tahlil qilingan. Tadqiqot davomida o'quvchilarning ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish odatlari, ularda kuzatilayotgan xulq-atvor o'zgarishlari, o'quv faoliyatiga bo'lgan munosabati hamda sog'lig'iga ta'sir etuvchi omillar o'rganildi

KIRISH

XXI asr axborot texnologiyalari va raqamli kommunikatsiyalar asri sifatida tavsiflanadi. Zamonaviy jamiyatda internet va ijtimoiy tarmoqlar inson hayotining barcha jabhalariga chuqur kirib borgan bo'lib, ular ta'lim, muloqot, axborot almashinuvi va bo'sh vaqtni mazmunli tashkil etishda muhim vosita sifatida xizmat qilmoqda. So'nggi yillarda mobil qurilmalar va internet xizmatlarining ommalashuvi natijasida ijtimoiy tarmoqlardan foydalanuvchilar soni keskin oshdi. Bu jarayon nafaqat kattalar, balki maktab yoshidagi bolalar, jumladan, boshlang'ich sinf o'quvchilarini ham qamrab oldi. Ijtimoiy tarmoqlar o'quvchilarga turli xil axborotlarni tezkor qabul qilish, yangi bilimlarni o'zlashtirish va tengdoshlari bilan muloqot qilish imkoniyatini yaratadi. Biroq mazkur imkoniyatlar bilan bir qatorda ayrim salbiy holatlar ham yuzaga kelmoqda.

ASOSIY QISM

Ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy axborot makonining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ular foydalanuvchilarga tezkor muloqot qilish, axborot almashish va turli mazmundagi materiallardan foydalanish imkoniyatini yaratadi. Biroq boshlang'ich ta'lim o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olganda, ijtimoiy tarmoqlardan nazoratsiz foydalanish qator salbiy oqibatlarini keltirib chiqarishi mumkin. Avvalo, ijtimoiy tarmoqlarning o'quvchilarning ta'lim faoliyatiga ta'siri alohida ahamiyatga ega. Boshlang'ich

sinf o'quvchilari ko'pincha mobil telefonlar va planshetlardan foydalanish jarayonida o'quv mashg'ulotlaridan chalg'iydi. Turli videolar, o'yinlar va qiziqarli kontentlarga haddan tashqari qiziqish ularning dars tayyorlashga ajratadigan vaqtini kamaytiradi. Natijada bilimlarni o'zlashtirish darajasi pasayadi, diqqatni jamlash qobiliyati susayadi va o'quv motivatsiyasi zaiflashadi.

Ijtimoiy tarmoqlarning yana bir salbiy jihati ularning bolalar ruhiyatiga ta'siri bilan bog'liqdir. Virtual muhitda ko'p vaqt o'tkazish bolalarda asabiylik, bezovtalik, hissiy beqarorlik va yolg'izlik hissining kuchayishiga sabab bo'lishi mumkin. Ayrim hollarda bolalar ijtimoiy tarmoqlardagi ideal hayot tarzini aks ettiruvchi materiallarni ko'rib, o'z hayoti bilan solishtiradi va natijada o'ziga bo'lgan ishonchi pasayadi. Bu holat ularning ruhiy salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, kiberbulling muammosi ham dolzarb hisoblanadi

METOD

Mazkur tadqiqotda boshlang'ich ta'lim o'quvchilariga ijtimoiy tarmoqlarning salbiy ta'sirini o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularning oldini olish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish maqsadida kompleks tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida nazariy va empirik metodlarning uyg'unligi ta'minlanib, olingan ma'lumotlarning ishonchliligi va xolisligini oshirishga alohida e'tibor qaratildi. Tadqiqotning nazariy asosini pedagogika, psixologiya, axborot texnologiyalari va media ta'lim sohalariga oid ilmiy manbalarni tahlil qilish tashkil etdi. Mavzuga doir mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy maqolalari, monografiyalari, dissertatsiyalari hamda xalqaro tashkilotlarning hisobotlari o'rganildi. Ushbu manbalarni tahlil qilish orqali ijtimoiy tarmoqlarning bolalar rivojlanishiga ta'siri, internetga qaramlikning kelib chiqish omillari, kiberxavfsizlik muammolari va media savodxonlikning ahamiyati yuzasidan nazariy qarashlar umumlashtirildi.

Empirik tadqiqot doirasida so'rovnoma metodi qo'llanildi. So'rovnomada boshlang'ich sinf o'quvchilari, ota-onalar va pedagoglar ishtirok etdi. Savollar o'quvchilarning internetdan foydalanish chastotasi, kun davomida ijtimoiy tarmoqlarga sarflaydigan vaqti, foydalanish maqsadlari, internetdagi faoliyat turi hamda ularning o'quv jarayoniga ta'sirini aniqlashga qaratildi. Ota-onalar uchun tuzilgan savollar farzandlarining internetdan foydalanishini nazorat qilish darajasi, foydalanish qoidalari va duch kelinayotgan muammolarni aniqlashga xizmat qildi.

NATIJALAR

Tadqiqot davomida olingan ma'lumotlar boshlang'ich ta'lim o'quvchilarining ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish darajasi va uning ta'lim jarayoniga ta'sirini aniqlash imkonini berdi. So'rovnoma, suhbat va pedagogik kuzatuv natijalari tahlili shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning aksariyati har kuni internet va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanadi. Ularning asosiy qismi bo'sh vaqtini turli videolar tomosha qilish, onlayn o'yinlar o'ynash va tengdoshlari bilan muloqot qilishga sarflaydi. So'rovnoma natijalariga ko'ra, ijtimoiy tarmoqlardan kuniga ikki soatdan ortiq foydalanadigan o'quvchilarda darslarga qiziqishning pasayishi va uy vazifalarini bajarishga ajratiladigan vaqtning qisqarishi kuzatildi. Bunday o'quvchilar orasida topshiriqlarni o'z vaqtida bajarmaslik, o'qish jarayonida diqqatning tez chalg'ishi va bilimlarni o'zlashtirish darajasining pasayishi holatlari ko'proq uchradi. Pedagoglarning fikriga ko'ra, ijtimoiy tarmoqlardan haddan tashqari foydalanadigan o'quvchilar dars davomida diqqatini uzoq vaqt davomida bir nuqtaga jamlay olmaydi hamda mustaqil ishlashda qiyinchiliklarga duch keladi.

Kuzatuv natijalari o'quvchilarning xulq-atvorida ham ayrim salbiy o'zgarishlar mavjudligini ko'rsatdi. Xususan, internet va ijtimoiy tarmoqlarda ko'p vaqt o'tkazadigan bolalarda asabiylashish, tez jahli chiqish, sabrsizlik va hissiy beqarorlik holatlari nisbatan ko'proq kuzatildi. Ayrim hollarda o'quvchilar virtual muloqotni real hayotdagi muloqotdan ustun qo'yishi natijasida sinfdoshlari bilan o'zaro munosabatlarda qiyinchiliklar yuzaga kelgani

aniqlandi. Ota-onalar bilan o'tkazilgan suhbatlar natijasida ko'plab oilalarda bolalarning internetdan foydalanish vaqtini nazorat qilish tizimi yetarli darajada shakllanmaganligi ma'lum bo'ldi. Ota-onalarning bir qismi farzandlarining qaysi ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishi va qanday kontentlarni kuzatayotganligi haqida to'liq ma'lumotga ega emasligini bildirdi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim o'quvchilari orasida ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish darajasi ortib borayotganini va bu jarayon ularning o'quv faoliyati hamda shaxsiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatayotganini tasdiqlaydi. Olingan natijalar mavjud ilmiy adabiyotlarda keltirilgan fikrlar bilan muvofiqlik kasb etadi. Xususan, ko'plab psixologik va pedagogik tadqiqotlarda bolalarda internet va ijtimoiy tarmoqlardan ortiqcha foydalanish diqqatning susayishi, o'quv motivatsiyasining pasayishi va ijtimoiy moslashuv qiyinchiliklariga olib kelishi ta'kidlanadi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy tarmoqlardan ko'p foydalanadigan o'quvchilarda akademik ko'rsatkichlarning pasayishi bevosita ularning vaqtni boshqarish ko'nikmalari yetarli darajada shakllanmaganligi bilan bog'liq. Bu holat J. Piaget va L. Vygotsky kabi olimlarning kognitiv rivojlanish nazariyalarida ham qayd etilgan bo'lib, bolalarning rivojlanish bosqichida tashqi ta'sirlar ularning o'quv faoliyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, tadqiqotda aniqlangan kiberbulling va zararli kontentga duch kelish holatlari xalqaro tadqiqotlar bilan ham mos keladi. Raqamli muhitda bolalarning himoyasizligi ularning psixologik barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi ko'plab ilmiy manbalarda qayd etilgan. Bu esa media savodxonlik va raqamli xavfsizlik bo'yicha ta'limni boshlang'ich bosqichdan boshlab joriy etish zarurligini ko'rsatadi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot boshlang'ich ta'lim o'quvchilariga ijtimoiy tarmoqlarning salbiy ta'sirini o'rganishga bag'ishlandi. Olingan natijalar asosida quyidagi asosiy xulosalarga kelindi. Birinchidan, ijtimoiy tarmoqlardan me'yoridan ortiq foydalanish boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv faoliyatiga sezilarli darajada salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bu holat diqqatning susayishi, darslarga qiziqishning pasayishi va akademik ko'rsatkichlarning yomonlashuvi bilan namoyon bo'ladi. Ikkinchidan, ijtimoiy tarmoqlar bolalarning psixologik holatiga ham ta'sir ko'rsatib, ularda asabiylik, hissiy beqarorlik, o'ziga ishonchning pasayishi va ijtimoiy muhitga moslashishda qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Ayniqsa, kiberbulling va yoshiga mos bo'lmagan kontentlar bu jarayonni yanada kuchaytiradi.

Uchinchidan, tadqiqot natijalari ijtimoiy tarmoqlarning jismoniy salomatlikka ham salbiy ta'sirini ko'rsatdi. Uzoq vaqt ekran qarshisida o'tirish ko'rish qobiliyatining pasayishi, uyqu rejimining buzilishi va kamharakatlik kabi muammolarni yuzaga keltiradi. To'rtinchidan, ota-onalar va pedagoglar tomonidan yetarli darajada nazoratning yo'qligi bolalarning internetdan noto'g'ri foydalanishiga sabab bo'layotgani aniqlandi. Shu bilan birga, media savodxonligi yuqori bo'lgan o'quvchilarda salbiy ta'sirlar ancha kam uchrashi kuzatildi. Umuman olganda, ijtimoiy tarmoqlar to'g'ri foydalanilganda foydali ta'limiy vosita bo'lishi mumkin, biroq nazoratsiz va me'yoridan ortiq foydalanish boshlang'ich ta'lim o'quvchilari uchun jiddiy xavf tug'diradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi (2023). Umumiy o'rta ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanish bo'yicha metodik tavsiyalar. Toshkent.
2. O'zbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi (2022). Raqamli savodxonlik va internet xavfsizligi asoslari. Toshkent.
3. Karimov A.A. (2021). Pedagogika va zamonaviy ta'lim texnologiyalari. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.

4. Jo'rayev S.S. (2020). Bolalar psixologiyasi. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi nashriyoti.
5. G'ulomov N.K. (2019). Axborot madaniyati va media savodxonlik asoslari. Toshkent.
6. Saidova M.M. (2022). Boshlang'ich sinf o'quvchilarida internetdan foydalanish madaniyati. Pedagogik ta'lim jurnali, №3, 45–49-betlar.

